משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר מועד

הון עשיר על משנה סוכה

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה סוכה

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-סוכה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ח 6
משנה י 7
משנה יא 7
פרק ב 7
משנה ב 7
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ה 8
משנה ז 8
משנה ח 8
משנה ט 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ט 12
משנה י 12
משנה יא 13
משנה יב 13
משנה יג 14
משנה טו 14
פרק ד 14
משנה ה 14
פרק ה 15
משנה ג 15

משנה ד 15
משנה ח 15

פרק א

משנה א

סוכה

סוכה יש בה חמשה פרקים, כנגד ארבע דפנות וסכך, ואי בעית אימא כנגד ארבע מינין שבלולב ומצות סוכה. ועוד הם כנגד הא עילאה, אשר היא סוד הסוכה המסככת על בניה כידוע ליודעי חן, וכתבו נמי חכמי האמת שגם ה' תתאה נקראת סוכה, ועיין בספרי משנת חסידים מפתח הכוונת סדר מועד מסכת ימי מצוה וסוכה פ"ב:

ושאין לה ג' דפנות וכו'. כתב הר"ב בד"ה ושאין לה וכו', דשיעור הסוכה הוא שבעה על שבעה, ו' על ו' לראשו ורובו, וטפח על טפח לשלחנו, ע"כ. ולא דק בלישניה, דהרי כשתוציא משבעה על שבעה שהם מ"ט טפחים, שטח ששה על ששה שהם ל"ו, ישארו בידך י"ג טפחים, ואמת הוא שאלו הי"ג טפחים סובבים שטח הו' לאורך ולרוחב ברוחב טפח כזה. ואפשר שלזה כיוון הר"ב אע"פי שלשונו דחוק, ובש"ס לא מצינו דבר זה מפורש, כי אם מכללא דגברא באמתא יתיב (דף ז:) דייקו הפוסקים (עי' רא"ש סי' א) ששה על ששה לראשו ורובו, וטפח על טפח לשלחנו. ובירושלמי פ"ב הלכה ח' (י.) גרסינן, וכמה כדי שלחן, טפח. ולא גרסינן על טפח, ולפי זה אתי שפיר דשיעור רוחב השלחן הוא טפח, אבל ארכו הולך על פני כל האדם ששיעורו ששה טפחים, וכדי שלא תהיה הסוכה דירה סרוחה, תקנו לו מקום לשלחנו בכל צד אשר יפנה, ומשום הכי אמרו ששיעורה שבעה על שבעה, ולא שבעה על ששה. ועוד כי בשיעור זה מורה מקומה העליון, שהיא בבינה שבה חמשים שערים, אשר לא נגלו למשה כי אם מ"ט כמשאז"ל (ר"ה כא:), וזה נגלה לו בשבעה חומשי תורה, כדכתיב (משלי ט, א. ועי' שבת קטז.) חצבה עמודיה שבעה. אשר הם כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב, ז). והוא שיעור הסוכה שבעה על שבעה העולה מ"ט כנגד מ"ט שערים, כי שער החמשים הכוללם לא נגלה לו. ואפשר שהשער הזה הוא רמוז בכללות הסוכה, הכולל אלה המ"ט טפחים, וה' יצילני משגיאות. ועיין בספרי משנת חסידים במפתח העולמות בסדר קדשים מסכת אריך פ' ה' פיסקא ו' סוד זה השער, ועיין עוד בספרי חושב מחשבות בחלק מאורי אש במאמר עירוב פרשיות רמז י"ג:

ושחמתה מרובה מצלתה. מחמת הסכך דווקא ולא מחמת הדפנות, כן הוא הדין (דף ז: תרל ס"א). ומשום דיוקא דדיוקינן מיניה הא בשוין כשרה, דזה הוא דווקא מלמטה

בארץ, כמבואר בש"ס דף כ"ב ע"ב, דלפי זה האי חמתה מרובה מצלתה ר"ל מלמטה, דאי מלמעלה אפילו בשוים פסולה כדדייקינן בש"ס הנ"ל ע"ש, שנאו אחר ושאין לה ג' דפנות המגיעות לארץ:

משנה ד

את הגפן את הדלעת ואת הקיסום. שלשה גווני מחובר הגרועים זה מזה נקט, כי גפן הוא אילן העושה פירות, ודלעת גם כן הוא עושה פירות אלא שהוא פרי אדמה הגרוע מפרי העץ, וקיסום גרוע מכלם שהוא מין עשב דאינו עושה פירות, ולא זו אף זו קתני, דאפילו הכי לא בטילי לגבי הסכך הכשר שעל גבה, אלא אם כן הסכך כשר הוא הרוב:

זה הכלל. אמתניתין דלעיל דפירש עליה סדין קאי, דאין לו שייכות לענין משנה זו כלל, אלא דנטר התנא עד ששנה הדלה עליה וכו', משום דדומה לדסליק מיניה פירס עליה וכו', דבתרויהו יש שם הסכך כשר עם הפסול. א"נ י"ל דמשום סיפא דידיה נקט ליה הכא, דקתני סיפא כל דבר שאינו מקבל טומאה וגדולו מן הארץ מסככין, ולפיכך בהאי גפן ודלעת וקיסום כי קצצן כשרה, משום דאין העלים שלהם מקבלים טומאה, מפני שאינם ראויים למאכל אדם, וקמ"ל בכלל זה דאפילו סיכך באלו השלשה מינים לבד בלא תערובת סכך אחר, דכשרים, דלא תימא דדוקא בכה"ג דתנן במתניתין שהם מעורבים עם סכך אחר הוא דכשר כי קצצם:

משנה ה

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדים. אפשר שאין דרך לשטוח ליבש הזרדים כמו העצים, ולא העצים כמו הקש, ואפילו הכי בכולהו גזרינן משום אוצר כדאיתא בש"ס דף י"ב ע"א, ולפיכך הוצרכו שלשתן דהוי לא זו אף זו, משום רישא דאין מסככין בהם, ואם דרכם הוא להפך כי דרך לשטוח ליבש הזרדים יותר מן העצים, והעצים יותר מן הקש, הוי לא זו אף זו משום סיפא דאם התירן כשרות:

משנה ח

לעשות בו סוכה. ועשה בו סוכה לא קתני, אלא לעשות, לרבותא אע"ג דמתחילה חוטט בו בכוונה זו כדי לעשות בו סוכה, מ"מ אינה סוכה משום תעשה ולא מן העשוי כדאיתא בש"ס דף י"ב ע"א, וכ"ש כשלא נתכוון לכך מתחילה בחטיטה זו, אלא אם כן עשה שם מתחילה חלל טפח גובה בשבעה על שבעה שלא ע"י חטיטה:

אינה סוכה. נלע"ד להוכיח מדלא קתני פסולה כשאר הסוכות הפסולות מדאורייתא, אלא לשון זה דאינה סוכה, דרמז לנו דהנודר שלא לישב בצל סוכה, מותר לישב בצל סוכה זו שכלה נעשת ע"י חטיטה, דלא מקרייא סוכה כלל אפילו בלשון בני אדם:

משנה י

בדבר שאין מסככין בו. אבל בית ואכסדרה מכוסים הם בדבר שמסככין בו, אלא שהם פסולים משום תעשה ולא מן העשוי, הכי מפורש בש"ס (דף יז.) וכתבו התי"ט. ולפי זה אתי שפיר שלא לכלול בבא זו בהדי חצר, ולמימר וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה וסוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו, ותו לא. אלא צריך להאריך ולשנות בפירוש, אם יש תחתיו ד' אמות פסולה:

אם יש תחתיו ארבע אמות. מדקתני תחתיו, ש"מ דר"ל בחלל הסוכה, שאין הסכך הפסול שעל עובי הדפנות מצטרף:

משנה יא

מפני שאין לה גג. התי"ט חוכך במ"ש הבית יוסף (סי' תרלא) בשם הרב מזרחי דשבעה על שבעה דסכך צריכים להיות יותר מז', כתוספת האלכסון על הצלע. דמאי שנא מדפנות דלא בעינן הכי, ואי בעינן הכי בסכך ה"ה בדפנות. ולעד"נ דלא דמי, דבסכך או בקרקעית הסוכה, דנכלל ארכו ורחבו בשיעור אחד, דווקא בעינן שיהיה כתוספת האלכסון על הצלע, משום דהאלכסון נגמר מהאורך והרוחב יחד, אבל לא בגובה הדפנות שלא (ב)[נ]כלל רחבם עמו שנוכל להוציא האלכסון להוסיף עליו:

מחצלת קנים גדולה. לפי מה שכתב הר"ב יש לישב לישנא דמתניתין בדוחק בענין זה, מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה, לסיכוך, כלומר וכשהיא עשויה לסיכוך דהיינו סתמא, (דייקא נמי דלא קתני ביה עשאה כמו ברישא), מסככין בה ואינה מקבלת טומאה, ומדקתני גדולה ש"מ שהקטנה אינה כן אלא איפכא, ר"א אומר אחת קטנה ואחת גדולה, עשאה, כלומר עשויה מסתמא (ולישנא דת"ק נקט) לשכיבה, ולכן מקבלת טומאה ואין מסככים בה, ואם פירט שהיא לסיכוך (וה"ט דלא קתני עשאה לסיכוך, מפני שעשאה לפי דעתו פירושו הוא, עשויה מתחילה), מסככין בה ואינה מקבלת טומאה. ואפשר דסתם התנא דבורו, משום דהכי שמיע ליה דת"ק לא הזכיר כי אם דין הגדולה, אלא אנן מדיוקא ילפינן דינא דקטנה:

פרק ב

משנה ב

אעפ"י שאין הככבים נראים בתוכה. ירושלמי (ה"ג ט.) הדא אמרא צריכים הככבים שיהיו נראים מתוכה, ע"כ. והכי איתא בלמודי האר"י, ועיין בספרי משנת חסידים במפתח הכוונות סדר מועד מסכת ימי מצוה וסוכה פרק ג' פיסקא ז'. ותו אמרינן

בירושלמי הנ"ל ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא בכוכבי חמה שנו, ע"כ. פי' ככבים גדולים שנראים ע"י נקבים קטנים, ולא צריך שיהיו הנקבים כל כך גדולים, שיעבור בהם ניצוצי אור הככבים קטנים:

משנה ג

על גבי גמל. הא דלא קתני על גבי בהמה סתם, הוא מפני שדרך הולכי מדברות ההולכים ביום ובלילה, כדי שלא ישתכח תורת סוכה מהם לעשותה על גבי בהמתם, ועל הרוב הם גמלים, הסובלים הצמא זמן הרבה יותר משאר הבהמות:

משנה ד

חולין ומשמשיהן. לא ערבי בהדי שלוחי מצוה בבבא אחת, לרמוז מ"ש הר"ב דאע"ג דהחולי הוא כל דהו, דאיכא למימר דלא הוו משמשיו שלוחי מצוה, אפילו הכי פטורים:

משנה ה

מעשה. כתב התי"ט משמא דש"ס (דף כו:) דהאי מעשה לאו לסתור הוא, דחסורי מחסרא וכו'. וכבר כתבתי במקום אחר דכל היכא דתנן מעשה בלא ויו, אין אותו חסרון צריך טעם, כי כמלתא באנפי נפשא הוא דממנו אנו לומדים דין חדש, והכא נמי ילפינן דהרוצה להחמיר יחמיר ואין בו משום יהור'. ועוד מסוף המעשה אנו למדין ומביאין ראיה, דאוכלין ושותין עראי חוץ לסוכה הנזכר במתניתין דלעיל דתנן וכשנתנו לו לר' צדוק וכו' אכלו וכו' חוץ לסוכה, וה"ט נמי דלא הזכיר הר"ב חסרון זה:

משנה ז

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו בתוך הבית ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין. פתח באדם, וסיים בסוכה, לרמוז דבין שבא החסרון מצד האדם לבד שהסוכה היא גדולה, בין שהחסרון בא מחמת הסוכה שאינה מחזקת ראשו ורובו, פליגי. ופשוט הוא שכשהחסרון בא מחמת האדם שהפלוגתא שייך ביה או יצא או לא, וכשהוא מחמת הסוכה שייך בה אי פסולה או לא, ובזה החסרון שכתב התי"ט בשמא דש"ס (דף ג.) מובן מעצמו ואיננו צריך שום טעם, כי אם שרצה התנא לאשמועינן דעתו בקצור לשון, שהרי מ"מ אין לטעות בו כלל כשנדקדק בו דקדוק פשוט, וה"ט דאף החסרון הזה לא הזכירו הר"ב:

משנה ח

מעשה וכו'. הכא נמי הזכיר התי"ט בשמא דש"ס (דף כח:) דחסורי מחסרא והכא קתני ושמאי מחמיר ומעשה וכו'. והרב לא הזכיר דבר זה כלל, וטעמא דמלתא כמ"ש במעשה דמשנה ה', ופשוט הוא:

משנה ט

משלו משל. לגלות דאין המחמיר בזה משובח, כמ"ש בעל המפה בש"ע (סי' תרלט ס"ז) הביא המשל. ועיין בספרי חושב מחשבות בחלק מאורי אש במאמר עירוב פרשיות רמז י"ג:

שבא למזוג כוס. מזיגת הכוס של יין במים, מורה המתקת הגבורות בהתעוררות החסדים, והנה הגבורות שלטו בר"ה, וסוכות הם סוד החסדים, ועיין בספרי משנת חסידים במסכת ראש השנה ובמסכת ימי מצוה וסוכה, ולפי זה אתי שפיר שהמשל דומה לנמשל ממש:

ושפך לו רבו קיתון. שבו היה המים למזוג הכוס, שפכו על פניו. ואלו הם המי גשמים, להראות לו שהוא אינו ראוי לכך למזוג לו הכוס, ושיתמתקו הגבורות ע"י ישיבתו בסוכה, כי הוא מעורר גבורות גשמים שלא בזמנם ע"י עבודתו בלתי ראויה, וזו היא שפיכת הקיתון, שהמים בתוכו היו מוכנים לצאת מעט מעט למזוג היין, ועתה ע"י השפיכה הולכים לאבוד ונשאר היין בלתי מזוג:

פרק ג

משנה א

לולב. הקדים לדין הדס, והדס לערבה, וערבה לאתרוג, שלא כסדר הכתוב. לרמוז דרך אגודתם, שצריך לאגדם בענין שיהיה הלולב עולה מההדס, וההדס מהערבה, והערבה עולה על האתרוג, ככתוב בלמודי הארי זלה"ה. ועיין בספרי משנת חסידים מסכת ימי מצוה וסוכה פרק ד' והתי"ט כתב טעם אחר בשם התוספות:

לולב הגזול וכו'. טעם חילוק בבות משנה זו וסדרם, לפי מה שפירשו הר"ב והתי"ט, כך הוא, דהגזול שנא ברישא דנפקא מלכם (ויקרא כג, מ. כט:), ואחריו שנא היבש דנפקא מהדר דכתיב בתריה (שם), ובבבא אחרינא שנה של אשרה ועיר הנדחת דפיסולן מחמת השיעור, ולא נפקו ממקרא זה, ובתר בבבא אחרינא שנה אותם דפיסולם נראה לעינים, ואע"ג דיבש נמי נראה לעינים, מ"מ אין פיסולו ניכר כמו נקטם ראשו ונפרצו עליו, דהא כמוש שהוא סמוך ליבש עדיין הוא כשר:

הגזול פסול. אעפ"י שאין פסולו בגופו, שאם החזירו לבעליו יוצאים בו, קתני לשון זה כאילו היה פסולו בגופו, לרמוז דאינו נכון מ"מ לצאת בו מאחר שנעשה בו עבירה, וכ"ש דאתי שפיר לשנות לשון זה הואיל ולאותו האיש שעשה בו העבירה פסול, אף

אחר שהוא שלו ממש בהיתר, והוא אחר יאוש בעלים כמ"ש הר"ב, הואיל ובא לידו מתחילה בעבירה:

משנה ג

ושל בעל. שדה מלוחלחת הרבה, כן פירש הרב בפ"ב דשביעית משנה ט'. וצ"ל דדבר התנא בהוה כמו שדבר הכתוב בהוה, שבשדה מלוחלחת היא גדלה, אבל ה"ה לשל בית השלחין:

משנה ד

רבי ישמעאל אומר שלשה הדסים וכו'. הא דלא הקדים למשנה זו אתרוג הגזול וכו', הוא משום דצריך להאריך בו הרבה יותר משאר המינים. ועוד אפשר דרמז לנו בזה, דאף כי האתרוג הוא עם שאר המינים בעת קיום המצוה באחדות, מ"מ אינו עמהם באגודה אחת, וליודע שרשו הכמוס טעמו פשוט למה נשתנה הוא משאר המינים:

שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד. אף כי אמרנו למעלה במשנה א', דסידר התנא הלולב קודם ההדס, וההדס קודם הערבה, והערבה קודם האתרוג, כפי מעלתם זו על זו. היינו בראשם, שראש הלולב עולה על ההדס, וראש ההדס על הערבה, וראש הערבה על האתרוג. אבל בכללם, זה הוא סדרם האמיתי, על סדר הכתוב (דה"י א' כט, יא) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת. שהם כנגד ג' הדסים, והנצח וההוד. שהם כנגד שתי בדי ערבות, כי כל. הוא כנגד הלולב, שהוא יסוד הכל, שדומה לחוט השדרה היורד מהמוח עד פומא דאמא, וזה הוא בשמים ובארץ. כי הוא סולם מוצב ארצה שהיא כנגד האתרוג, וראשו מגיע השמים, וכמו שתרגם אונקלוס (עי' זוהר רע"מ פנחס רנז. ועי' נצוצי אורות שם) דאחיד בשמייא ובארעא. כי הוא הוא המוליך ומביא ומעלה התעוררות הצדיקים המקיימים מצותו למעלה, ומוריד ממי החסד על הארץ, והיא מולידה ומצמחת ונותנת זרע לזורע ולחם לאוכל, כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה איש איש כפי עבודתו:

אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום. על פי דרכנו אשר אמרנו, דר"י סדרא דקרא דלך ה' וכו' אשר כנגדם הם מינים אלו, נקט. יצא לנו רמז לענין זה אשר אמר אפילו שנים קטומים כשאחד אינו קטום כשר, כי להיות שאלו שלשה הדסים הם כנגד השלשה אבות, דיינו כשיהיו דוגמתם, שמאברהם יצא ממנו ישמעאל, ומיצחק עשו, ויעקב לבד היה מטתו שלמה ויהיה זה האחד שאינו קטום:

ואחד אינו קטום. בש"ס (דף לד:) והביאו הר"ב, חזר בו ר' ישמעאל מתחילת דבריו, ולא בעי שלשה אלא אחד, ובלבד שלא יהיה קטום. וגם זה הוא דבר אמת על פי דרכנו, כי

להיות זה האחד כנגד יעקב דיינו, כי מדתו מדת רחמים היא ממוזגת מחסד אברהם ופחד יצחק, כידוע ליודעי חן:

אפילו שלשתן קטומים. והכי הלכתא דשלשה בעינן, כי שלשה הם מפורשים בקרא דלך ה' הנ"ל. ואפילו שלשתם קטומים, י"ל משום דיעקב נמי נשא שתי אחיות, והוא עצמו חשיב ליה לפגם כמ"ש רז"ל (פסחים קיט:) בענין כוס דברכה של סעודת הצדיקים לעתיד לבא:

כך הדס אחד. עיין מ"ש לעיל בד"ה ואחד אינו קטום:

וערבה אחת. על פי דרכנו י"ל דטעמו הוא, להיות כי שני המדות שהם נצח והוד הנזכרים בפסוק הנ"ל כאחד חשיבי, מפני שהם נקראים תרי פלגי דגופא, כמפורש בזהר (רע"מ פנחס רלו.) ומבואר טעמו בכתבי האר"י זלה"ה (ועיין בספרי משנת חסידים במפתח העולמות סדר קדשים מסכת קטנות רחל פרק ז' פיסקא א') הרי כי שניהם כאחד הם גוף אחד לבד, ולכן ס"ל דדי בערבה אחת. ומ"מ אין הלכה כמותו, כי שניהם הם מפורשים בפסוק הנ"ל, כדברי ר"י דאמר שתי ערבות:

אחת. אע"ג דעל פי פשוטו עולה יפה לשנות אחת לשון נקבה, כי ערבה לשון נקבה הוא, מ"מ לא אמנע טוב מבעליו, הואיל וזכני ה' לבאר משנה זו על פי רמזים אמתיים המיוסדים על כתבי האר"י דבי עילאה, ונכנסתי במשנה זו בכי טוב ואצא בכי טוב, ואומר כי בלשון זה שהוא לשון נקבה, אנו יודעים מ"ט הנצח וההוד דווקא אשר כנגדם הם שתי בדי ערבות, הם נקראים תרי פלגי גופא, משא"כ הגדולה והגבורה, אע"ג דגם את זה לעומת זה עשה האלקים, כי הגדולה והגבורה הם כנגד שני הידים, והנצח וההוד כנגד שני הרגלים, ותרויהו אצטריכו להיות שנים לתשלום הגוף הנברא בצלם אלקים. וזה (ו)הוא מפני גוף האור העליון הנקרא בשם רחל, העומד מאחוריהם ומחברם ולא מאחורי הגדולה והגבורה, וכמו שרמזתי בספרי משנת חסידים בסימן הנ"ל, משום הכי תנן וערבה אחת לשון נקבה, כי הנקבה האחת והיא רחל האמורה, גורמת להחזיר השתי (בתי) [בדי] ערבות לערבה אחת:

משנה ה

של ערלה פסול ושל תרומה טמאה פסול. אפשר דחלקם לשני בבות, משום דלא דמו, דערלה אסורה בהנאה, משא"כ תרומה טמאה:

משנה ו

עלתה חזזית על רובו. כתב הר"ב ז"ל, על רובו, במקום אחד הוא דבעינן רובו, אבל בב' או בג' מקומות אפילו על מעוטו פסול, עכ"ל. וכתב עליו התי"ט דהכי איתא בש"ס (דף לה:).

והקשה לשאול, דהשתא שנים פסול שלשה מבעיא, וכתב שאף הכסף משנה הקשה על זה על הרמב"ם בחבורו (ה' לולב פ"ח ה"ז), ותמה מכל הפוסקים שכתבו כן, וכתב שלא מצא שום מחבר שהעיר על זה והניחו בצ"ע. ולעד"נ דאין זו קושיא כלל, כשנדקדק לישנא דש"ס ונשמור לכתוב הדברים על פי דרכה, דלא כמו שעשה הר"ב כאן, דה"ג התם בדף ל"ה ע"ב עלתה חזזית, אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו, לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים או בשלשה מקומות כשר, אמר ליה רבא אדרבא בב' או בג' מקומות הוה ליה כמנומר ופסול, ע"כ. הרי דב' וג' מקומות על פי הס"ד דכשר, הוי לא זו אף זו, דאע"ג דאיכא למימר דמחזי כמנומר יותר כשהחזזית הוא במקומות הרבה כמו שהקשה לו רבא, אעפ"כ הוא כשר, ועל פי המסקנא נמי דמפרשינן ליה אבבא דמעוטו כשר, הוי לא זו אף זו, דלא מבעיא כשמיעוט חזזית זה מתחלק בב' מקומות לבד דפסול, שהרי האבעבועות הם גדולות ונראות לעינים, אלא אע"פי שהמעוט הזה מתחלק בג' מקומות, דלפי זה יהיו האבעבועות דקות הרבה, ואיכא למימר דאע"ג דמתחלק לכמה מקומות לא מחזי כמנומר ופסול, ואף לשון הרמב"ם בחבורו יש לישבו ע"ד זה כשנדקדק עליו, ע"ש:

משנה ט

והיכן היו מנענעין. התי"ט הביא דעות חלוקות בסדר הנענוע, ואנו אין לנו כי אם דברי האר"י זלה"ה, אשר ראה וידע שורש המצוה הזאת מה היא, וסדר הנענועים ע"ד הכתוב שזכרתי לעיל בענין הלולב (דה"י א' כט, יא) לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל. דהיינו דרום צפון מזרח מעלה ומטה ומערב בסוף, ופשוט הוא בדברי האר"י. כי מטה הוא כנגד ההוד, ושם הוא תכלית הגבורות, וכמבואר בספרי משנת חסידים סדר קדשים מס' קטנות רחל פרק ד' פי' ג' ועיין שם במס' ימי מצוה וסוכה. ומשום הכי לא יפה כיון התי"ט שכתב שלמטה הוא סוף ותשובת ההיקף ורחמים הם: **בהודו לה' תחילה וסוף**. הפירוש השני שכתב הר"ב הוא אמת, דד' נענועים אית בהלל. א' בהודו, ב' באנא וכפלו, וא' בהודו אחרון, דאפילו למאן דנהיגי לכופלו כנראה מלישנא דש"ס (דף לט.) דמאודך ולמטה כופלין, אין מנענעין בכפלו, כי תו לא צריך וכמבואר בספרי מ"ח במס' הנ"ל ע"ש:

משנה י

מי שהיה עבד או אשה או קטן. כתבו התוספות (לח. ד"ה מי שהיה) והביאו התי"ט, דפטורים משום דהוי מצות עשה שהזמן גרמא. ותמהני דהא לאו דאורייתא היא קריאת ההלל, דליפטרו מטעם זה הנשים ודומיהן. ויש לישב קצת דהואיל ותקנת נביאים היא

כמדאורייתא דמי, או אפשר דכלל זה אף במצות דרבנן נאמר, ועיין מ"ש בפ"ג דברכות משנה ג':

משנה יא

הלוקח וכו' נותן לו. חברו. אתרוג וכו'. הכי הוא פירושא דלישנא דמתניתין בלי דוחק:

משנה יב

ושיהא יום הנף כלו אסור. כתבו התוספות (מא. ד"ה ושיהא) שהתקנה הזאת נתקנה יחד עם תקנת הלולב, ושמשום הכי נשנית עמה, ותמהו דבמנחות (דף סח.) דתנן תקנה זו דיום הנף, אמאי לא תנן עמה תקנת הלולב כמו הכא, ועוד תמהו למה בראש השנה (דף ל.) תנן הנך תרתי עם שאר התקנות אחרות שנשנו התם. וגם התי"ט בשם הר"ן הרגיש בזה, ותירץ על האי דמנחות, דהכא דמייתי הראשונה, אגב תני נמי לשניה דעמה, אבל במנחות דאצטריך לסיפא, לא תני רישא אגב סיפא, ע"כ. אבל עדיין לא יצאנו ידי ביאור למה בר"ה שנאם בהדי הנך, הואיל ולפי דבריהם ז"ל דווקא אלו השנים כאחד נתקנו ולא האחרים, ואם התם נשנו אגב למה לא נשנו הכא נמי אותם אחרים דר"ה אגב אלו השנים:

ונראה דעל פי כלל זה שכלל הר"ן יש לישב הכל, והוא כי כבר ידענו דריב"ז היה בזמן החרבן, והחרבן היה בחדש אב, והנה הוא תקן תקנה בענין קבלת עדות החדש בר"ה, שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום, וכמו כן תקן תקנה אחרת בתקיעת שופר שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד, וכן תקן על נטילת לולב, וכן תיקן על איסור החדש, כל אלו התקנות תקן אחר החרבן, והתקנה שהזכיר התם (ר"ה לא:) ר' יהושע בן קרחה וכו' שלא יהיו העדים הולכים אלא למקום הועד, אפשר להיות שתקנה אף קודם החרבן, והכי מסתבר מדלא מנאה התנא עם שאר התקנות שכלם היו לאחר החרבן, דהוצרך ריב"ק למנותה לאשמועינן דאף זה תיקן, והת"ק לא הזכירה על כי בתקנות שהיו אף קודם החרבן לא קמיירי, אע"ג דהיא מענין קדוש החדש שנזכר בהדי תקנות דאחר החרבן:

ולפי זה, אומר אני דכל אלו התקנות בזמנם נתקנו, והנה הואיל והבית נחרבה באב, נמצא שתשרי קדם לניסן אחר החרבן, ולכן במולד תשרי תקן שיקבלו עדות החדש כל היום, ביום ר"ה תקן שיהיו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד, בחג הסוכות שאחריו תקן שיהיה הלולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש, וכשהגיע הפסח תקן שיהיה יום הנף כלו אסור:

ולכן בר"ה דהוצרך התנא להזכיר התקנה הראשונה של עדות החדש, והשניה שהיא תקיעת שופר, הזכיר גם תקנת הלולב והחדש שתקן אח"כ, ואע"ג דתקנת קדוש החדש

שנאה בסוף, אין קפידא כי עשה כן התנא לסמוך אליה תקנת ריב"ק שהיא מענייננו ממש, ולהיות כי אפשר שהיתה אף קודם החרבן כמ"ש לעיל, לא שנאה ברישא שלא להפסיק עמה בין התקנות שנתקנו אחר החרבן, והכא דהוצרך לתקנת לולב, שנא יום הנף שנתקן אחריו, ולא הזכיר לאחריני כי כלם קדמו אליו, והא דנזכרו שתי תקנות אלו בהתקין אחד, אע"ג דלפי מה שאמרתי לעיל לא נתקנו כאחד אלא כל אחד בזמנו, הוא משום דטעם שניהם כמעט שוה, דהלולב הוא זכר למקדש, ואיסור החדש כמו כן הוא דשמא יטעה כשיבנה בית המקדש, והטעמים האלו לא שייכו בשאר התקנות, ובמנחות דהוצרך ליום הנף, לא שנה אצלה שום תקנה אחרת, על כי כלם קדמו אליה כמ"ש, ואין לנו תקנה אחרת דשייכא אחריה, כמו שהיה בר"ה ובמכלתין:

משנה יג

בלולבו של חבירו. בלולב ו', רמז ללולב שהוא סוד הואו של שם, וכמבואר בספרי משנת חסידים מה"כ מס' ימי מצוה וסוכה פ"ד, זה השבתי לבני אברהם שמואל שיחיה, ששאל לי אמאי לא תנן בלולב של חבירו:

משנה טו

מיד בנה. הא קמ"לן דמצוה לחנך את הבן לחבב המצות:

ומיד בעלה. הא קמ"לן דאע"פי שיש לו כמה עבדים, מצוה שיביא לולב לביתו הוא בעצמו אם לא על ידי בנו, כגון שאין לו בן, משום חבוב מצוה:

פרק ד

משנה ה

אני והוא. שני שמות משמות ע"ב, ישר הפוך וישר, כן כתב התי"ט בשם רש"י, וכתב דהיו מקדימין שם אני המאוחר, לשם והו, ע"ד אני ראשון ואני אחרון, ע"כ. פי' ומשום הכי היו מזכירין האחרון ראשון, ע"כ. ולעד"נ שאלו השני שמות הם מע"ב הישר, דשם שם אני קודם לשם והו, דאני הוא שם הל"ז, והוהו הוא שם המ"ט. ואפילו תימא שהם משם ע"ב ישר הפוך וישר, אין אנו צריכים טעם לסדורם, דמאן לימא לן דהאי וה"ו הוא הראשון, דילמא הוא והו השני, דאף בשם זה הישר הפוך וישר, יש בו שם אנ"י בשם הל"ז ושם והו בשם המ"ט, ודילמא לישר כולו ולישר הפוך וישר לשניהם כאחד היו מכוונים, לעורר החסד והרחמים למתק המדת הדין היוצא מחשבון המקום של שני שמות אלו, כי ל"ז ומ"ט בגי' אלהי"ם, וכן שני שמות אלו עם ו' אותיותיהם ושני הכוללים הם בגי' אלהים:

פרק ה

משנה ג

מבלאות מכנסי כהנים ומהמיניהן. בשמחת בית השואבה איכא למיחש להרהור עבירה וגלוי עריות, מפני שהיו שם נשים, לכך היו מדליקין בשני בגדים אלו, שמכנסים מכפרים על גלוי עריות ואבנט על הרהור הלב (ערכין טז.), ואפשר דה"ט דר' לוי בשיר השירים רבא (פ"ד ד פיס' ה) והכי איתא נמי בירושלמי פ"ז דיומא (ה"ג לח.) דאורך האבנט היה שלשים ושתים אמה, והם אותיות לב. אבל הכתונת והמצנפת מכפרים על שפיכות דמים וגסות הרוח (ערכין שם), ואין לשני חטאים אלו שייכות בשמחת בית השואבה, ובזה אזלו להו תמיהות התוספות (נא. ד"ה מבלאי) והתי"ט דתמהו אמאי נשנו מכנסים ואבנט, ולא נשנו כתנת ומצנפת:

משנה ד

הגיעו למעלה עשירית תקעו וכו'. ובזה היו מחלקים מספר המעלות ליוד והא, והיינו י"ה, שהיו מזכירים שם זה ומודים ומשבחים לו:

ואמרו אבותינו וכו'. כדי שלא יבעטו מרוב שמחה אומרים כן, ע"ש ביום טובה היה בטוב וגו' (קהלת ז, יד) כן נ"ל, דאם לא כן הרי מכבדים עצמם בקלון חבריהם, ודבר זה אסור. א"נ אומרים כן להוציא מלב הרואים בשמחה זו, שלא יאמרו שאחרית שמחה תוגה, והראיה כי בית ראשון נחרב, וזה אמרם אבותנו וכו' ובשביל זה נחרב, אבל אנו ליה עינינו, וכן שמעתי מאחד מתלמידי:

ליה. הנה שם זה הוא בגי' בו"ז, והם הימים שבהם נרמז ניסוך המים דחג, שהוא כנגד הע' אומות, כדאיתא בזהר (פנחס רנט.) והובא בכוונת האר"י. ואפשר דמהאי טעמא היו מזכירים כל כך פעמים שם זה בסוכות להכניעם, על כי באלו השני אותיות אשר הם בג' ראשונות, אין לקליפות אלו אחיזה, וכמבואר בספרי משנת חסידים מפתח העולמות סדר נזיקין מסכת מקום הקליפות פ"ב ע"ש:

משנה ח

חל יום אחד וכו'. לפי הר"ב נראה דדוקא ליום אחד הוא דנוטל המתעכב, משום דלא ניחא ליה לאיניש לילך בדרך לא בע"ש ולא בעי"ט, אם לא שכבר החזיק בדרך קודם, אבל ביותר מיום אחד אין המתעכב נוטל כלום, דלאו כל כמיניה להקדים או לאחר כ"כ שם למעט חלק חבריהם, והיה לו לילך לביתו. אבל לפי פירוש הרמב"ם יום אחד לאו דווקא דה"ה יותר, ולא אתא לאפוקי אלא כשאין שום יום מפסיק דאמרנו לעיל שהיו כל המשמרות שוות, ולא אמרינן דצריך למעט בחלק המשמרה שזמנה קבוע ברגל מטעם

העצלות כמו הכא, דלא גריעא משאר המשמרות שלא היו מקריבים אלא בקרבנות הבאות מחמת הרגל, כן נראה:

סוכה מתחלת בסמך ומסיימת בהא, ואמרו רז"ל (שבת קד.) דאות ס' מורה סימנין עשה בתורה וקנה אותה, והתורה כלה הנה היא כלולה בהחמשי תורה, כמשאז"ל (עיין תענית ט.) דליכא מלתא דכתיבא בנביאים דלא רמיזא באורייתא, ואינה נקנת אלא בעשות כל ענייני העולם הזה עראי כדירת סוכה, כדתנן (אבות פ"ד מ"י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. ועוד ס"ה הוא הס, דפירושו שתוק, כי סיי"ג לחכ"מה שתי"קה (שם פ"ג מי"ג), וד"י למ"בין סו"ד הסו"כה. ועיין בספרי משנת חסידים במפתח העולמות סדר קדשים מסכת אורות ז"א פרק א' פיסקא א':

סליק מסכת הסוכה. מסיג נקיה וזכה:

תמלט ותנצל מכל רע וכל מכה.

אם שבעה תשב בצל הנקרא בשם סוכה: